

Јужнословенски филолог
ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС
ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Издаје
А. Б Е Л И Ћ

УРЕЂУЈУ:
А. БЕЛИЋ, СТ. М. КУЉБАКИН, СТ. ИВШИЋ и ФР. РАМОВШ

КЊИГА XI

11513
1741-24

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД, 1931

1. Još o razvoju $\check{e} > a$ u srpsko-hrvatskom jeziku.

P. Skok u članku „Iz slovenačke toponomastike“¹⁾ izneo je nekoliko primera koji, po njegovu mišljenju, „nesumnjivo dokazuju da su se današnji refleksi za $\check{e}$ ... razvili iz zajedničkoga južnoslov. *ja*“. Ja ću na prvom mestu njegove primere popuniti srpskohrvatskim dijalektološkim materijalom, pa ću se onda potruditi da odredim bliže prirodu tog južnoslov. $\check{e}$, kao i uslove pod kojim se ono zadržalo do danas u obliku *a* na srpskohrvatskoj, a delimice i na slovenačkoj teritoriji.

1. *gnijezdo*. Primer razvoja $a < \check{e}$ bez ikakvih konsonantskih promena (osim palatalizacije $n > \acute{n}$ u grupi *gn-*) imam iz sela Mune Male u Čićariji (severna Istra) i to *gházdo*; na Pagu (u gradu) u vezi sa čakavizmom imamo *ghāždō*; na Sušaku (otoku, tal. Sansigo) zabeležio sam *glaznđ* i *glazlđ*; inače beležio sam ovu reč sa razvojem grupe *gn- > ě-* u sledećim istarskim selima: Garžinići i Šumber *ñāzlđ*, Kožljak: *ñāzlđ*, Grobnik, Kranjsko Selo i Moščenica: *ñāzlo*. Svi su ovi gore navedeni primeri iz ekavskih ili ekavsko-ikavskih dijalekata; naravno i kod ekavaca (čakavaca) nalazio sam i $\check{e} > 'e$ na pr. *ghéздо* u Pasjaku ili *ghéзда* f. u Rakitovcu, a u ekavsko-ikavskim govorima takođe $\check{e} > 'i$ na pr. *ghízđđ* u Zareču; kod ikavaca stalno $\check{e} > i$ na pr. *ghízda* f. u Prodolu ili *ghízdo* u Barbanu. Kod ikavaca u Istri nikad nisam našao $\check{e} > a$, a imam preko trideset primera za reč *gnijezdo* iz štokavskih i štokavsko-čakavskih govora²⁾.

Što se tiče promene *gn- > ě-* ne može se nikako primiti Skokovo tvrđenje o uticaju talijanske ortografije, jer, po mome mišljenju, ovde imamo posla, s jedne strane, sa poznatom palatalizacijom grupa *gn-*, *kn-*³⁾ (obično ispred vokala prednjeg reda, nekad bez obzira na sledeći

¹⁾ Časopis za slovenski jezik itd. VIII (1931) 118—125.

²⁾ Za podelu istarskih govora v. moj Pregled istarskih slov. govora, Kraków 1930.

³⁾ Isto opažamo i kod grupe *gl-*, *kl-*, koje prelaze u *gl'-*, *kl'-*, a u daljem razvoju kod čakavaca vrlo često $> gj-$, $kj-$ u vezi sa razvojem $l' > j$.

vokal na pr. *gnioj*) > *gñ-*, *kn-*, a s druge strane, sa disimilacijom *gn-* ili *gñ-* > *ɣñ-* > *ñ-*; o palatalizaciji *n* u grupama *kn-*, *gn-*, *hn-* v. sada Fr. Trávníček, Slovans. *gnetq* || *gñetq* Prace filologiczne XV 2, 163—70; o prelazu *gd-* > *ɣd-* u poljskom jeziku pisala je A. Obrębska, Polskie *ɣ* rodzime, Prace filologiczne XIV, 498—511.

2. *njedra*. Ovde ne ulazim u pitanje šta u ovom i sledećim primerima ostali slovenski jezici dopuštaju: etimološko *ě* ili *a*, pošto je za mene glavno da srpskohrv. dijalekti upućuju na *ě* (na pr. ekavizam u jednim, ikavizam u drugim govorima). Oblik *nǎdra* zabeležio sam u Istri u sledećim selima: Garžinići, Jašići, Milotić Breg, Šumber i Vlašići; *nǎdra* u Afliču i Kožljaku; na Pagu: *nǎdra*. Oblik *nǎ'dra* na otoku Sušaku, u Istri: *nǎdra* u M. Munama, *nǎdra* u Bermu i Zareču. Oblik *nǎdra* ili *nadra* imamo, dakle, u ekavskim ili ekavsko-ikavskim govorima; kod ikavaca u Istri stalno je *nǐdra* ili *nǐdra*; a kod ekavaca *nědra*. U Crnoj Gori beležio sam samo: *nědra* na pr. *iž nědāra* (Štitari).

3. *jedro*. U ekavskim i ikav.-ekavskim govorima Istre beležio sam stalno *jǎdra*, *jǎdrit* itd.; primere imam iz sledećih sela: Grobnik, Milotić Breg, Kožljak, Kranjsko Selo, Poljaki, Vlašići. Garžinići: *jǎdra*; Šumber: *jǎdro*. Kod istarskih ikavaca obično *jǐdro*, *smo jǐdrili* itd., zabeležio sam još *jǎdro* i u Krnici, Mrčani i Prodołu (ikavski govori). Na Sušaku i Pagu *jǐdro*.

4. *jad*, *jadan* itd. Oblik *jadan*, *jadit se*... zabeležio sam u sledećim istarskim selima: Divšić, Garžinići, Gračišće, Grdo Selo, Grobnik, Kercina, Kožljak, Kranjsko Selo, Milotić Breg, Montril, Mošćenica, Mrčana, Mune M., Podgaće, Tinjan, Vlašić, Zamašk, Zareče. Na Sušaku: *jǐdit se*.

5. *jesti*. Ovu reč beležio sam stalno u Istri u obliku *je-* ili *ji-* u preko sedamdeset zabeleženih primera. Samo u Omišlju na Krku zabeležio sam *on je ja*, *ona je jala*.

6. *orah*. Ovu reč u obliku *orǎh*, *orǎg*, *orǎy* itd. uvek sa *a* beležio sam stalno u Crnoj Gori i u onim govorima koje sam sâm ispitao i u onim koje sam ispitivao zajedno sa g. R. Boškovićem, upor. Sprawozdanie Pol. Akad. Um. Kraków, styczeń 1932. r. U ikavskim i ekav.-ikavskim govorima Istre stalno *orǐh*, kod ekavaca *orěh*, isp. Archivum Neophilologicum I (Kraków 1929—30) 22.

7. *član*. Razvoj sekundarnog *ě* > *a* imamo u reči *član*. Lehr-Splawiński u članku: O mieszanii prasłowiańskich połączeń *telt z tolt* w językach północno-słowiańskich, Prace filologiczne XV 2, 345—361 kaže da ovde ne može biti govora o razvoju *ě* > *a*, jer bismo tada

„morali imati *čljan, a ne član“. On misli, dakle, da primere *član*, *žladq* treba smatrati u južnoslov. jezicima kao pozajmice iz zapadno-slovenske jezičke grupe. Ali to nije tačno. Dosta je pogledati u Rječnik Jugosl. Akad. pa da se uverimo da oblik *čljan* ne treba pisati sa zvezdicom. Oblik *čljan*, *čkl'an*, *škl'an* itd. javlja se, i u starim rečnicima, i kod nekih pisaca XVI—XVIII v. i u današnjim dijalektima. U Crnoj Gori zabeležio sam nekoliko puta *škl'anac* 'članak u noge', na pr. *škl'anac* u Krugu (kod Cuca). U istarskim govorima *člən*, *čljən* ili *čkljən* isp. Archiv. Neophil. I 18.

Dosadašnji materijal za pitanje razvoja *ě > a* još je dosta oskudan; ali nadam se da će se moći u buduće još nešto popuniti; traže se dakle dalji primeri!

Iz gore navedenih, kao i drugih primera koje citira Skok u pomenutom članku, vidimo da razvoj *ě > a* nalazimo uglavnom onda kada je prethodni konsonant još sada palatalan ili je nekada bio takav. Imamo, dakle, pozicije: a) posle *j-*: *jad*, *-an*, *jala*, *jadro*; neki primeri nisu na žalost sasvim sigurni; b) posle *(g)ń-*: *ghazdo*, *(g)ńad ≤ *gnědž*; i najzad: c) posle *r*, koje je, kao što je poznato, dosta dugo ostalo meko (*orah*, *praskva*, *prama*, *svirala*).

Primeri razvoja *ě > a* nesumnjivo svedoče da je prsrpskohrvatsko *ě* bilo vrlo široko; ja ga ne bih beležio, kao što to čini Skok, sa *la*, jer je onda dosta teško razumeti dijalekatski razvoj *ě* na srpsko-hrvatskoj teritoriji, već držim da je prsrpsko *ě* bilo neka vrsta nepotpunog diftonga, recimo *lā* (*ā* = vrlo široko *e*) koji je u izvesnoj poziciji (posle palatalnih suglasnika) davao čisto 'a (pošto glasa *ā* nije bilo u fonetskoj sistemi), a u drugim pozicijama normalne srpsko-hrvatske refleksa.

Kraków

Mieczysław Matecki

2. Самогласничко л.

У области српскохрватског језика самогласничко л (*l*) чува се у граничним дијалектима на југу, у мијачком, на истоку, у тимочком и делимично на западу, на острву Крку (Рисика)¹⁾. У свима осталим дијалектима нашим *l* је прешло мањим делом у *лу*, у већини говора у *у*, које се тако развило нарочито у т. зв. новоштокавским говорима. Тај прелаз праслов. **l̥* у *у* сматра се као

¹⁾ Белић, Станојевић, Енци. СХС IV, 397.